

УДК 811:004.8

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.48.22>

ЦИФРОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

DIGITAL ENVIRONMENT IN THE DEVELOPMENT OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE AMONG LEARNERS

Конєва М.З.,*orcid.org/0000-0003-1395-9838**старший викладач кафедри англійської філології та методики викладання іноземної мови
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна***Вакуленко А.І.,***orcid.org/0000-0001-7829-7236**викладач кафедри англійської філології та методики викладання іноземної мови
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

У статті теоретично обґрунтовано та практично розроблено методичну систему використання цифрового освітнього середовища для підвищення рівня іноземної компетентності здобувачів освіти. Сформульовано сутність цифрового освітнього середовища як динамічної екосистеми, що інтегрує п'ять ключових компонентів: інфраструктурно-технологічний, контентно-інформаційний, інструментально-платформений, комунікативно-інтерактивний та інтелектуально-адаптивний. Проаналізовано трансформацію ролі викладача у цифровому просторі з традиційного транслятора знань на фасилітатора, тьютора й ментора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у систематизації лінгводидактичного потенціалу сучасних цифрових платформ та технологій штучного інтелекту, а також у визначенні їхньої ролі як цілісної екосистеми для розвитку мовленнєвих навичок. Уточнено сутність освітньої автономії здобувачів в умовах цифровізації та доведено необхідність переходу від епізодичного використання застосунків до поетапної інтеграції цифрового інструментарію в освітній процес.

Особливу увагу приділено дидактичному потенціалу технологій штучного інтелекту (генеративним мовним моделям, сервісам автоматизованого аналізу писемного мовлення та адаптивним алгоритмам інтервальних повторень). Доведено, що інтеграція ШІ-інструментів забезпечує ефективну персоналізацію навчання в умовах масової освіти, безперервну комунікативну практику, мінімізацію мовного бар'єра та миттєвий зворотний зв'язок.

Обґрунтовано комплексну методичну систему, побудовану на синергії комунікативно-когнітивного, діяльнісного та змішаного підходів. Визначено послідовність реалізації методики через підготовчо-орієнтувальний, процесуально-діяльнісний і рефлексивно-оцінювальний етапи.

Розроблено діагностичний інструментарій моніторингу результатів, який включає чотири критерії: мовно-дискурсивний, комунікативно-діяльнісний, мотиваційно-ціннісний та автономно-цифровий. Представлено критеріально-рівневу карту (репродуктивний, реконструктивний, творчо-інноваційний рівні) та обґрунтовано доцільність формувального оцінювання й використання цифрового портфоліо (e-Portfolio) для розвитку освітньої автономії здобувачів.

Ключові слова: іноземна компетентність, цифрове освітнє середовище, штучний інтелект, змішане навчання, мовна автономія, формувальне оцінювання.

The article theoretically substantiates and practically develops a methodological system for using a digital educational environment to increase the level of foreign language competence of education learners. The essence of the digital educational environment is formulated as a dynamic ecosystem that integrates five key components: infrastructure-technological, content-informational, instrumental-platform, communicative-interactive and intellectual-adaptive. The transformation of the role of a teacher in the digital space from a knowledge transmitter to a facilitator, tutor and mentor is analyzed.

The scientific novelty of the results obtained lies in the systematization of the linguodidactic potential of modern digital platforms and artificial intelligence technologies, as well as in determining their role as a holistic ecosystem for the development of speech skills. The essence of educational autonomy of applicants in the conditions of digitalization is clarified and the need for a transition from episodic use of applications to the phased integration of digital tools into the educational process is proven.

Special attention is paid to the didactic potential of artificial intelligence technologies (generative language models, automated written speech analysis services and adaptive interval repetition algorithms). It is proven that the integration of AI tools provides effective personalization of learning in large-scale education, continuous communicative practice, reduction of language anxiety and communication barriers and instant feedback.

A comprehensive methodological system is substantiated, built on the synergy of communicative-cognitive, activity and mixed approaches. The sequence of implementation of the methodology through the preparatory-orientational, process-activity and reflective-evaluation stages is determined.

A diagnostic toolkit for monitoring results has been developed, which includes four criteria: linguistic-discursive, communicative-activity, motivational-value, and autonomous-digital. A criterion-level map (reproductive, reconstructive, creative-innovative levels) has been presented and the feasibility of formative assessment and the use of a digital portfolio (e-Portfolio) for the development of learners' educational autonomy has been substantiated.

Key words: foreign language competence, digital educational environment, artificial intelligence, blended learning, language autonomy, formative assessment.

Постановка проблеми. Формування іншомовної компетентності є однією з ключових вимог сучасної системи освіти, де особливе місце посідає англійська мова як основний засіб міжнародної комунікації. Володіння мовою відкриває здобувачам освіти доступ до світових освітніх ресурсів, академічної мобільності та глобального ринку праці. У цьому контексті традиційні методи навчання нерідко демонструють обмежену ефективність, адже вони не завжди здатні забезпечити високий рівень мотивації, автентичного мовного занурення та інтерактивності. Динамічний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій трансформує освітній простір, створюючи якісно нові умови для засвоєння навчального матеріалу та розвитку мовленнєвих навичок.

Фундаментальна проблема полягає у необхідності системного інтегрування цифрового середовища в освітній процес для максимального розкриття його лінгводидактичного потенціалу.

Сучасний простір збагачується новими інструментами – від спеціалізованих онлайн-платформ і мобільних застосунків до інтерактивних мультимедійних курсів та штучного інтелекту. Проте їхнє використання для опанування іноземної мови часто має фрагментарний або стихійний характер. Виникає суперечність між високим потенціалом цифрових технологій та відсутністю цілісної методологічної бази для їх ефективного впровадження у процес формування іншомовної компетентності.

Особливої гостроти набуває питання адаптації цифрових інструментів до індивідуальних потреб, стилів навчання та вихідного рівня підготовки кожного здобувача освіти.

Створення стимулюючого цифрового середовища вимагає не лише наявності відповідного технологічного забезпечення, а й переосмислення ролі викладача як фасилітатора та розробки спеціальних педагогічних стратегій.

Отже, потреба у науковому обґрунтуванні, розробці та практичній апробації методичних моделей використання цифрового середовища для ефективного формування іншомовної компетентності (зокрема з англійської мови) зумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування іншомовної компетентності здобувачів освіти за допомогою цифрового середовища є предметом навчання багатьох українських науковців. Теоретико-методологічні засади цифровізації іншомовної освіти та створення сучасного цифрового освітнього середовища досліджують науковці [1].

Г. І. Шайнер та М. І. Гавран в своїх роботах визначали сучасні методи та підходи до формування та удосконалення навичок іншомовної комунікації [2].

У своїх публікаціях науковці обґрунтовують значення цифрових освітніх платформ, інтерактивних мультимедійних сервісів та штучного інтелекту як засобів підвищення мотивації здобувачів освіти, персоніфікації освітньої траєкторії та забезпечення автентичного мовного середовища. Вони наголошують, що цифровий простір змінює роль викладача з традиційного транслятора знань на фасилітатора й тьютора.

Дослідники детально аналізують потенціал мобільних застосунків, вебквестів та віртуальних онлайн-сервісів у процесі формування іншомовної компетентності. Використання цифрового інструментарію сприяє інтенсифікації самостійної роботи здобувачів та формуванню навичок самоконтролю й самооцінювання [3].

Специфіку формування іншомовної професійно орієнтованої компетентності майбутніх фахівців у цифровому середовищі вищої школи аналізують Л. Ф. Лозинська, Н. П. Курах, І. А. Депчинська. Автори зосереджують увагу на міждисциплінарній інтеграції цифрової та іншомовної компетентностей, обґрунтовуючи необхідність розвитку так званих «м'яких навичок» та цифрової грамотності паралельно з опануванням іноземної мови професійного спрямування [3].

Незважаючи на значний доробок вітчизняних дослідників, окремі аспекти цієї проблеми залишаються недостатньо висвітленими. Зокрема, потребують подальшого дослідження питання розробки цілісної методичної системи комплексної інтеграції штучного інтелекту та адаптивних цифрових середовищ у процес формування іншомовної компетентності, а також критерії оцінювання їхньої ефективності в умовах змішаного та дистанційного навчання.

Постановка завдання. Теоретичне обґрунтування та практична розробка методики використання цифрового середовища для підвищення рівня іншомовної компетентності здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку педагогічної науки та практики вимагає глибинного переосмислення категорії «цифрове освітнє середовище» стосовно лінгводидактичних завдань. У контексті іншомовної освіти цифрове середовище слід розглядати не просто як сукупність технічних засобів або цифрових каналів передачі інформації, а як складну, багатовимірну, динамічну й саморегульовану екосистему. Ця еко-

система інтегрує технологічні, програмно-методичні, інформаційно-комунікаційні, мовленнєві та особистісноорієнтовані ресурси, створюючи оптимізовані умови для засвоєння іноземної мови, розвитку комунікативної фахової адаптивності та автентичного мовного занурення [4].

Структурна організація цифрового середовища формування іншомовної компетентності охоплює низку взаємопов'язаних компонентів. Інфраструктурно-технологічний компонент містить апаратне забезпечення, мережеву інфраструктуру та засоби віртуальної й доповненої реальності. Контентно-інформаційний компонент акумулює електронні навчально-методичні комплекси, автентичні мультимедійні ресурси, мовні корпуси та бази даних освітніх матеріалів.

Інструментально-платформений компонент об'єднує системи управління навчанням, мобільні застосунки для вивчення мов, цифрові дошки та сервіси гейміфікації.

Комунікативно-інтерактивний компонент забезпечує синхронну та асинхронну взаємодію через сервіси Zoom, MS Teams, Telegram та цифрові простори для телеколаборації.

Інтелектуально-адаптивний компонент (AI-інтегрований) включає діалогові системи на основі великих мовних моделей, адаптивні алгоритми оцінювання та автоматизовані генератори зворотного зв'язку.

Для системного розуміння трансформації освітнього процесу під впливом цифрових технологій доцільно порівняти характеристики традиційного та цифрового середовищ викладання іноземної мови [4].

Аналіз дидактичних властивостей цифрового освітнього середовища засвідчує його високий потенціал для подолання бар'єрів, пов'язаних із «мовним затисканням» та відсутністю природного іншомовного середовища.

Завдяки концепції «всеохоплюючого навчання» опанування іноземної мови трансформується з дискретного аудиторного акту в неперервний процес, інтегрований у щоденну життєдіяльність здобувача освіти.

Сучасний період розвитку науки характеризується фундаментальним витком цифровізації – переходом від простої автоматизації освітнього контенту до інтеграції технологій штучного інтелекту та генеративних великих мовних моделей. Дослідження сучасних зарубіжних науковців свідчать, що штучний інтелект відкриває еру адаптивної персоналізованої лінгводидактики [4].

Застосування ІІІ-інструментів у формуванні іншомовної компетентності дозволяє вирішити

ключову суперечність класичної методики: забезпечення індивідуального підходу до кожного здобувача в умовах масового навчання.

У межах ІІІ-інтеграції виокремлюються три основні напрями.

По-перше, генеративні мовні моделі виступають у ролі віртуальних співрозмовників для відпрацювання усного та писемного мовлення у сценаріях різної складності (від базових побутових діалогів до наукових дискусій).

По-друге, системи автоматизованого аналізу писемного мовлення забезпечують оперативну перевірку граматики, стилістики, когезії та академічної відповідності текстів.

По-третє, адаптивні алгоритми аналізують індивідуальні прогалини в знаннях здобувачів та автоматично коригують графік повторення матеріалу на основі методу інтервальних повторень.

Для подолання фрагментарного використання цифрових технологій розроблено та обґрунтовано комплексну методичну систему інтеграції цифрового середовища у процес формування іншомовної компетентності. Дана система спирається на дидактичні принципи наочності, автономії здобувача, системності, інтерактивності, гнучкості та відповідності міжнародним стандартам.

В основу побудови методичної системи покладено поєднання трьох ключових педагогічних підходів: комунікативно-когнітивного підходу, що передбачає усвідомлене засвоєння мовних форм через їх функціонування в реальних комунікативних ситуаціях; діяльнісного підходу, за якого мова виступає інструментом вирішення практичного чи дослідницького завдання; та концепції змішаного навчання, зокрема моделей «Перевернутий клас» та «Свобода вибору».

Поетапна реалізація методичної системи розгортається у три послідовні кроки.

Підготовчо-орієнтувальний етап (асинхронний режим) передбачає самостійне опрацювання здобувачами теоретичної та лексико-граматичної бази у LMS Moodle або Google Classroom. Здобувачі переглядають навчальні відеоматеріали з інтерактивними завданнями у сервісах, відпрацьовують термінологію та здійснюють первинний фонетичний самоконтроль за допомогою ІІІ-тренажерів [5].

Процесуально-діяльнісний етап (синхронний та інтерактивний режим) спрямований на активну комунікативну практику за методологією Task-Based Learning. Заняття організовуються у формі групової роботи в сесійних залах Zoom або MS Teams, де здобувачі розв'язують кейси, беруть участь у дебатах, реалізують онлайн-проекти

Структура навчання іноземної мови у цифровому середовищі

Етап роботи	Навчальні засоби	Спосіб організації	Вид перевірки
Підготовчий	Навчальні онлайн-кабінети, картки для вивчення слів	Самостійне опрацювання (у зручний час)	Самоперевірка, тестові завдання
Практичний	Програми для відеозв'язку, спільні цифрові дошки	Обговорення в групах, виконання завдань (у реальному часі)	Оцінювання мовленнєвих вправ
Підсумковий	Сайти для збору робіт, електронні щоденники	Узагальнення матеріалів, аналіз здобутків	Електронне портфоліо, аналіз поступу

Джерело: власна розробка автора.

та використовують інтерактивні дошки Migo чи Padlet для спільного брейнштормінгу.

Рефлексивно-оцінювальний етап (контрольно-аналітичний) орієнтований на вимірювання динаміки формування компетентності через механізм цифрового портфоліо (e-Portfolio) на платформах Mahara чи Google Sites. Портфоліо містить відеовиступи, есе з аналітикою від AWE-сервісів, розроблені міжкультурні проекти та дані саморефлексії.

Ефективність впровадження цифрового середовища у закладах освіти визначається як національним контекстом (викликами дистанційного та змішаного навчання в умовах воєнного стану), так і світовими тенденціями.

Впровадження розробленої методичної системи вимагає науково обґрунтованого діагностичного інструментарію для вимірювання рівня сформованості іншомовної компетентності здобувачів освіти. Спираючись на загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти та сучасні дослідження в галузі педагогічних вимірювань, визначено чотири базові критерії та відповідні їм показники.

Мовно-дискурсивний критерій оцінює обсяг активного та пасивного лексичного запасу, граматичну точність мовлення, лексичне розмаїття та здатність будувати логічно зв'язні, цілісні, стилістично адекватні висловлювання у писемній та усній формі.

Комунікативно-діяльнісний критерій вимірює швидкість мовленнєвої реакції у синхронній та асинхронній комунікації, готовність до ініціації та підтримки діалогу, здатність розуміти автентичне аудіо/відео та ефективність вирішення комунікативних завдань у цифрових проектах [6].

Мотиваційно-ціннісний критерій відображає рівень внутрішньої мотивації до вивчення мови, динаміку зниження мовної тривожності, ступінь залученості до роботи в DLE та готовність до самостійного пошуку іншомовних ресурсів.

Автономно-цифровий (суб'єктний) критерій показує рівень розвитку навичок самоорганізації

та самоконтролю, здатність ефективно використовувати ШІ-інструменти для самокорекції, критично оцінювати іншомовний контент та здійснювати саморефлексію через цифрове портфоліо.

Для наочного представлення практичного впровадження запропонованої методики узагальнено її основні елементи та етапи (табл. 1).

Впровадження даного критеріального апарату в практику педагогічного моніторингу дозволяє здійснювати формувальне оцінювання, надаючи здобувачам освіти не просто статичну оцінку в балах, а якісну аналітичну картину їхнього мовного поступу. Це перетворює оцінювання зі стресового чинника на ефективний стимул для подальшого самовдосконалення в цифровому освітньому середовищі.

Висновки. У результаті обґрунтування методичних засад використання цифрового освітнього середовища для формування іншомовної компетентності здобувачів освіти зроблено висновки відповідно до поставленого завдання.

Сучасне цифрове освітнє середовище є не просто сукупністю технічних засобів чи цифрових каналів передачі інформації, а складною, динамічною та багатовимірною екосистемою. Поєднує інфраструктурно-технологічний, контентно-інформаційний, інструментально-платформений, комунікативно-інтерактивний та інтелектуально-адаптивний компоненти. Інтеграція цих елементів забезпечує перехід від традиційної авторитарно-трансляційної моделі навчання до персоніфікованої, де викладач реалізує роль фасилітатора, тьютора та ментора, а здобувач освіти стає активним суб'єктом побудови власної освітньої траєкторії.

Інтеграція технологій штучного інтелекту, генеративних мовних моделей, автоматизованих систем аналізу писемного мовлення та адаптивних алгоритмів відкриває якісно нові можливості для персоналізації лінгводидактичного процесу. Застосування ШІ-інструментів вирішує суперечність між необхідністю індивідуального підходу

та умовами масового навчання, забезпечуючи цілодобову комунікативну практику, оперативний аналітичний зворотний зв'язок і автоматичне коригування навчального матеріалу залежно від динаміки засвоєння знань здобувачем.

Розроблена методична система комплексної інтеграції цифрових інструментів спирається на синергію комунікативно-когнітивного, діяльнісного та змішаного підходів. Поетапна реалізація цієї системи охоплює підготовчо-орієнтувальний, процесуально-діяльнісний та рефлексивно-оцінювальний етапи, що дозволяє уникнути фрагментарного

застосування технологій і забезпечує збалансований розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання та письма.

Обґрунтована система критеріїв оцінювання разом із відповідною критеріально-рівневою картою дає змогу здійснювати об'єктивний та системний моніторинг. Впровадження інструментів формувального оцінювання, навчальної аналітики та цифрового портфоліо сприяє зростанню освітньої автономії здобувачів, підвищенню їхньої внутрішньої мотивації та якісному розвитку іншомовної компетентності загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Биков В.Ю., Буров О.Ю. Цифрове навчальне середовище: нові технології та вимоги до здобувачів знань. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Київ; Вінниця : Планер, 2020. Вип. 55. С. 11-22. DOI: 10.31652/2412-1142-2020-55-11-22.
2. Шайнер, Г.І., Гавран, М.І. Інформаційно-комунікаційні технології навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах України. *Інновація педагогіка*. 2019. 10(3). С. 128-133.
3. Лозинська, Л.Ф., Курах, Н.П., Депчинська, І.А. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів у процесі вивчення іноземної мови. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2022. 1. С. 245-252. DOI: 10.52726/as.humanities/2022.1.38.
4. Бондар, Н.В. Роль цифрових технологій у формуванні професійно орієнтованої іншомовної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей. *Закарпатські філологічні студії* / редкол.: І.М. Зимомря (голов. ред.), М.М. Палінчак, Ю.М. Бідзіля та ін. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2025. Т. 2, вип. 40. С. 73-77. Бібліогр.: с. 77 (7 назв); рез. укр., англ. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/40/part_2/15.pdf
5. Розвиток інформаційно-цифрового навчального середовища закладу загальної середньої освіти : методичний посібник / О.В. Овчарук, О.О. Гриценчук, І.В. Іванюк, Л.А. Карташова, О.Є. Кравчина, М.П. Лещенко, І.Д. Малицька. Київ: ІЦО НАПН України. 2022. 223 с.
6. Цифрова компетентність вчителя: інструмент самооцінювання та особливості використання: методичні рекомендації: [В.Ю. Биков, О.О. Гриценчук, О.А. Дубовик, Ю.І. Завалевський, І.В. Іванюк, О.Є. Кравчина, О.В. Овчарук,]. К.: ІЦО НАПН України. 2022. 57 с.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 27.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.10.2026